

a/4749

SÁROSVÁRMEGYE

TÖRVÉNYHATÓSÁGI BIZOTTSÁGÁNAK

EPERJESÉN, 1896. ÉVI MÁJUS HÓ 11-ÉN

SZMRECSÁNYI SZMRECSÁNYI JENŐ

FŐISPÁN Ő MÉLTÓSÁGÁNAK ELNÖKLETE ALATT

HAZÁNK EZER ÉVES FENNÁLLÁSÁNAK ÖRÖMÜNNEPE

ALKALMÁBÓL TARTOTT

DISZKÖZGYŰLÉS^ÉRŐL

SZÓLÓ

JEGYZŐKÖNYV.

EPERJESÉN

KÓSCH ÁRPÁD KÖNYVNYOMTATÓ-INTÉZETE

1896.

Dr. BALLAGI GEZA.

SÁROSVÁRMEGYE TÖRVÉNYHATÓSÁGI BIZOTTSÁGÁNAK

EPERJESÉN, 1896. MÁJUS HÓ 11-ÉN

Szmrecsányi Szmrecsányi Jenő főispán Ő Meltóságának elnökletele alatt

HAZÁNK EZER ÉVES FENNALLÁSÁNAK ÖRÖMÜNNEPE

ALKALMÁBÓL TARTOTT

DÍSZKÖZGYŰLÉSÉRŐL

VEZETETT

J E G Y Z Ó K Ö N Y V .

JELLENLÉVŐK: Adametz Emil, Adler Samu, Baán Géza, Bánó Aladár, Bánó Árpád, Barts Emil, Berger Hermann, Bergmann Adolf, Bergmann Nándor, Berthóty Béla, Berzeviczy Edmund, Bielek László, Bleyer Lipót, Bloch Salamon, Both Gyula, Breyer Adolf dr., Chotvács Endre, Csekenyák Béla, Cserépy János, Csiha Béla, Debrő Mihály, Dessewffy Balamér, Dessewffy Lajos, Dienes József, Dienes Lajos, Dobay Béla, Dobay Imre, Dobiás Ede, Duka Róbert, Eiszelt Antal, Fábry Gyula, Fekete Sándor, Feldmann Adolf, Ferbstein Márk dr., Fest Lajos, Fest Tivadar, Flórián Jakab, Földi Gyula, Fránkl Lajos, Fried Simon, Friedmann Bernát, Fuhrmann Andor, Fúzy Béla dr., Ghillány József, Goldberger Miksa, Gombos Alajos, Groszwirth Jakab, Grynaeus Géza dr., Guillaume Aladár, Gurkó József, Hajtinger János, Harmancsok György, Hartmann Samu dr., Hedry Bertalan, Hannel Zsigmond, Herczogh Árpád dr., Horovitz Simon dr., Horváth Ödön dr., Irinyi Csaba, Kádas Miklós, Kascsák Vazul, Kirchmayer Gergely id., Kiszely Márton, Klefner Gyula, Klein Henrik, Klein Simon, Korn Vilmos, Kósch Árpád, Kotunovics János, Kovács Gusztáv, Kovaliczky Gergely, Kovaliczky Kornél, Kovaliczky Mihály, Kőszeghy Winkler János, Kőszeghy Winkler Sándor, Krayzell Aladár, Krayzell Aurél dr., Kremer Adolf, Kubinyi Albert, Kubinyi Aurél, Kurcz Márk, Lakner Árpád dr., Leuchtag Manó, Maléter Árpád, Maléter Gyula, Mandics Ede, Máriássy Béla dr., Máthé Ede, Mattyasovszky György, Maurer Lajos, Mayer János, Meliorisz Kálmán id., Mérey Aurél, Mosánszky Győző dr., Moskovics Mór, Munk Henrik dr., Müller Bertalan dr., Nádaskay Sándor, Nemessányi Gábor, Osváth Kálmán, Palugyay Gusztáv, Péchy Elemér, Péchy Ignác, Péchy Oszkár, Péchy Pál, Petrik Igor dr., Piller Kálmán, Pletényi Endre, Podraczky János, Praesenszky László, Propper Adolf dr., Propper Samu, Radvány Kálmán, Rosenberg Hermann, Rosenberg Theophil dr., Rosenfeld Farkas, Roskoványi Miklós, Sass Bertalan, Schmidt Gyula dr., Schroepfer Antal, Schwartz Ede, Schwartz József, Semsey Adolf, Semsey Ottó, Seyfried Károly, Sikorszky Endre ifj., Sitányi József, Sitányi Lajos, Sonnenschein Simon dr., Szakmáry Dezső, Szakmáry Géza, Szavkulics László, Szinyei Merse István, Szinyei Merse József id., Szinyei Merse Pál, Szkerkanek Rezső, Szmrecsányi László, Szojka Gyula, Sztankay László, Sztankay Ödön, Tahy József, Teörös József, Toronszky Lajos, Toszt Károly, Tóth István, Uhlarik Mátyás, Úsz Antal, Vajhandt János, Vályi János dr., Villecz János, Villecz Kamil, Weinfeld József, Weisz Jakab dr., Wengerszky Hugó gr., Werther Jakab, Winkler Ádám, Winkler András, Zombory Bertalan vármegyei bizottsági tagok s a meghívott hatóságok és testületek képviselői.

Főispán Ő Méltósága a szokatlan nagy számban és ünnepi díszben megjelent vármegyei bizottsági tagok s a természet zsúfolásig megtöltött hatósági és testületi képviselők, s a közönség szünni nem akaró lelkes éljenzése közben az elnöki széket elfoglalván, a zajos lelkesülés lecsillapultával a vármegye közönsége által alattvalói hódolattal állva meghallgatott, a honfíui ihlettségtől áthatott s a közhelyeslés élénk nyilvánulásaival kísért elnöki megnyitó-beszédében a megilletődés meleg hangján ad kifejezést azon magasztos érzelmeknek, melyek a vármegye közönsége minden tagjának honfíui keblét eltöltik, melyek a vármegye közönségét hazánk ezer éves fennállásának világtörténelmi jelentőségű évfordulója alkalmából a mai napon oly szép számban egybegyűjtötték.

A lefolyt ezer év viszontagságos múltjában hazánk egén vezércsillagként tündöklő hazafíui erények: a koronás király iránti hűség, a szabadsághoz, alkotmányhoz és a törvényhez való ragaszkodás érzetének kellő méltatása után, a midőn éppen e nagy jelentőségű korszakban oly fejedelemmel ajándékozta meg hazánkat a Gondviselés, a ki önmaga példányképe az alkotmányos törvénytiszteletnek, a kinek oldalán egy fenkölt lelkű fejedelmi nő — mint nemzetünk védangyala örökös hazánk boldogsága felett; ily dicső uralkodó-pár oltalma és vezérlete alatt bizalommal és reménnyel eltelve tekint Ő Méltósága az új ezredév küszöbén az előttünk nyíló jövőbe, és azon minden honfi szívében visszhangra találó — őseink lelkesítő jelszavával ad a vármegye közönsége lelkesült érzelmeinek kifejezést:

Éljen a Haza! Éljen a Király!

Ezen lelkesítő szózat hatása alatt indítványozza, hogy Ő császári és apostoli királyi Felsége, Magyarország népeinek osztatlan, rajongásig menő szeretetével környezett koronás Királyunk és felséges családja iránt érzett határtalan szeretetünk, odaadó hűségünk és tántoríthatlan ragaszkodásunknak a mai örömnép alkalmából is kifejezés adassék, s ebbeli vonzalmaink a legmagasabb Trón zsámolya előtt alkalmas módon tudomásra hozassanak, s ezzel a megjelent vármegyei bizottsági tagokat a legmelegebben üdvözölvén, hazánk ezredéves örömnépe alkalmából a mai napra hirdetett díszközgyűlést megnyitottak nyilvánítja.

Az ezen nagyszabású elnöki megnyitó-beszédre felhangzó meg-megújuló viharos éljenzésben nyert kifejezést azon osztatlan, rajongásig menő szeretet, melylyel a vármegye közönsége koronás Királya és felséges családja iránt viseltetik; ezen lelkes örömnilvánulások után az előterjesztett — a közönség egyértelmű óhajával találkozó s közhelyesséssel fogadott indítványhoz képest elhatározza a vármegye közönsége, hogy Ő császári és apostoli királyi Felsége, alkotmányosan uralkodó koronás Királyunk és

129

kiapadhatlan szívjóságáról ismert fenkölt lelkű felséges hitvese — nemzetünk őrangyala irányában hazánk ezer éves fennállása alkalmából tartott mai diszközgyűlésén is oly élénk kifejezésre talált határtalan szeretete, törhetlen hűsége és honfiúi tántoríthatlan ragaszkodása Belügy-minister úr Ő Nagyméltósága útján Ő felségeiknek hódoló feliratban tudomására hazassék.

A mai diszközgyűlésen az ünnepi beszéd megtartásával a vármegye közönsége által dr. HORVÁTH ÖDÖN vármegyei bizottsági tag lévén megbízva,

főispán Ő Méltósága a kiküldöttet ünnepi szónoklatának előadására felkéri.

Mely felkérés folytán dr. HORVÁTH ÖDÖN vármegyei bizottsági tag a megilletődésnek sokszor a közhelyeslés élénk nyilvánulásai által megszakított csendjében elragadó hévvel mondá el magasröptű — szónoki szépségekben bővelkedő — hazánk s különösen vármegyénk ezer éves múltját s fejlődését úgy történeti, mint közjogi vonatkozásban is híven ismertető s az ezredéves örömnép nagy jelentőségét oly meghatóan ecsetelő, tartalomdús, remek szónoklatát, melynek befejeztekor s annak behatása alatt FEST LAJOS vármegyei bizottsági tag, a közgyűlés összes tagjainak élénk helyeslése között indítványozza, hogy úgy főispán Ő Méltóságának, mint dr. HORVÁTH ÖDÖN bizottsági tagnak kitűnő szónoklataikért meleg köszönet szavaztassék, az imént elhangzott s mindenkit mélyen meghatott nagyszabású elnöki megnyitó s illetve ünnepi szónoklatok az utókor buzdítására megörökíttessenek s egész terjedelmökben a jegyzőkönyvbe felvétessenek.

Mely indítvány egyhangulag határozattá emeltetvén, a vármegye közönsége úgy főispán úr Ő Méltóságának, mint dr. HORVÁTH ÖDÖN vármegyei bizottsági tagnak meleg köszönetet mond azon szives készségokért, melylyel remek szónoklataikkal a mai ünnepély díszét emelni s a vármegye közönsége magasztos érzelmeinek az ünnepélyhez méltó módon kifejezést adni sziveskedtek.

Egyben az elmondott megnyitó- és ünnepi beszédek az utókor buzdítására megörökíttetni és egész terjedelmökben a jegyzőkönyvbe felvétetni rendeltetnek, a mint következik:

I.

Szmrecsányi Jenő főispán Ő Méltóságának
megnyitó-beszéde.

Tekintetes törvényhatósági Közgyűlés!

Magyarország népeit hazánk ezeréves fennállásának világtörténelmi jelentőségű évfordulója magasztos nemzeti ünnepen egyesíti.

Ez ünnep hazafias közhangulatában osztozik az egész nemzet, mely büszkeséggel tekint eleink dicsőségére, a kik a távol keletről megindulva, hosszú vándorlások és véres küzdelmek után, mintegy a Gondviselés intő szavát követve, itt a kelet és nyugat határán megállapodva, államot alkottak s azt oly intézményekkel biztosították, melyek ezeréves állami létünknek képezik szilárd sarkköveit.

A nemzetek életében is oly hosszú korszaknak határjelző mesgyéjén elmerengve és megilletődve pillantunk vissza nemzetünk viszontagságteljes múltjára. Elménk előtt elvonulnak történetünknek oly változatos eseményei, melyekhez sok örömmek és dicsőségnek, de nem kevesebb szenvedésnek és súlyos csapásoknak emlékei fűződnek.

A magyar nemzetnek sajátlagos geographiai és politikai helyzeténél fogva egyrészt a világalomra vágyó keletnek hódító hadjáratai ellenében a nyugati civilisatio megoltalmazása, másrészt a nyugat beolvasztási törekvéseivel szemben a szabadság és önállóság megoltalmazása jutott feladatául.

S hogy az ebből eredő folytonos küzdelemben annyi súlyos megpróbáltatás és dúló csaták után, melyeknek legjobbjaink estek áldozatul, nemzetünk el nem pusztult, sőt, hogy az új ezredév hajnala egy erős, egységes nemzet százados culturalis haladásának virágzó mezejére veti fényugarait, ezt egyedül annak az önzetlen tiszta hazafiságnak köszönhetjük, mely a haza javáért életét és vagyonát feláldozni kész, mely nem az önző hatalmi érdekek ápolásában, hanem a közjó szolgálatában keresi dicsőségének és lelke vágyának kielégítését.

E hazafiságnak kettős tündöklő vezércsillaga ragyogott mindenkor hazánk egén, a nemzeti nagyság, hatalom és erő dicsfényével világítva meg történelmünk legszebb napjait. E kettős vezércsillag a koronás király iránti hűség és a szabadsághoz, alkotmányhoz és a törvényhez való ragaszkodás érzete; az, melynek egyesült ereje nagy uralkodókat, nagy nemzeti hősöket szült s hazánk legdicsőbb, legboldogabb korszakainak volt megteremtője. E kettős magasztos érzelm soha sem volt bensőbb és egységesebb, mint most, a midőn a Gondviselés kegyelme ezeréves létünk messze sugárzó fényét és dicsőségét tel-

jessé tevé azzal, hogy éppen e nagyjelentőségű korszakban oly fejedelemmel ajándékozta meg hazánkat, a kinek fenséges személyét Magyarország népeinek osztatlan, rajongásig menő szeretete környezi, a ki önmaga példányképe az alkotmányos törvénytiszteletnek, a ki tehát Magyarország két államfenntartó eszményét magában egyesíti, a kinek oldalán egy fenkölt lelkű fejedelmi nő, Felséges Királynénk, mint nemzetünk védangyala, öröklik hazánk java felett.

A midőn ily dicső uralkodó-pár oltalma és vezérlete alatt lépjük át az új ezredév küszöbét, tekintsünk remény-nyel és bizalommal az előttünk nyíló jövőbe. Merítsünk biztatást egy ezredév történetéből, tanulságot tévedéseink-és erényeinkből. Ott látjuk a belviszályok káros voltát, a féltékenykedés, nemtelen versengés átkát hazánk történetében. Ott észlelhetjük azonban egyszersmind örömteljesen azt is, mire képes a honszeretet s mily erő rejlik oly nemzetben, mely hazájáért és fejedelméért a legnagyobb áldozatra kész.

Az a nemzet, mely ez érzelmek hatalmával és erejével egy ezredéven át meg tudta őrizni ősei örökét, a míg ez érzelem szívében él, a míg lelkének minden szála az ősök vérével áztatott eme hazai röghöz köti, meg fogja azt tartani a jövőben is szabadon és csorbíttatlanul.

Azért, a midőn az Ég áldását kérjük hön szeretett drága Hazánkra és nemeslelkű dicső Uralkodónkra és magas családjára, üdvözljük az új ezredévet őseink lelkesítő jelszavával: Éljen a Haza! Éljen a Király!

II.

Dr. Horváth Ödön, vármegyei bizottsági tag
ünnepi beszéde.

Méltóságos Főispán úr!

Mélyen tisztelt ünnepi Díszgyűlés!

«Hullatja levelét az idő vén fája!» . . .

Minden aláhulló levél egy-egy év, teleírva a verőfényes napoknak örömeivel, valamint az ádáz viharoknak szomoruan-bús emlékeivel!

S az egymásután aláhulló levelek nem pusztulnak el, mint a nagy természet elsárgult s az őszi szél által letépett levelei; a nemzet kegyeletes keze gondosan fűzi egybe azokat s őrizve tartogatja, hogy megteremtse belőlük azt a valósággal szent könyvet, a melyhez a haza fiai emel-

kedett szívvel járulnak mindenkor, hogy a rajtok felirva lévő múlt eseményeken lelkesedni, okulni tanuljanak: megteremti a nemzet történetét!

Óh előtted állunk mostan is, nemzetünk szent könyve: Történetünk!

Érezzük a pillanat szokatlan ünnepélyességét, magasztosságát, mikor nemzetéletünk e szentelt talajba ültetett hatalmas fájáról az ezredik ily levél hullott alá; mikor egy ezredév története záródik be előttünk s egy új évezrednek biztatóan, bátorítóan mosolygó hajnala dereng reánk!

” Ezer év! . . .

A felmagasztosító, a mélységükben megmérhetetlen és édességükben felülmúlhatatlan érzések tengernyi özöne ragadja magával ellenállhatatlanul lelkünket most, a mikor a nemzetek életében oly ritka, oly fontos, oly világraszóló ezen az ünnepélyben magasra dobban fel a nemzet nagy szíve ez ezredéves évfordulón, — a mikor a legtisztább öröm húrjai rezdülnek meg minden magyar szívben, borítsa azt bár bársony vagy daróc — s a mikor régi nemes vármegyénknek, — a haza határszélére állított ez ősi védőbástyának, — viharedzett falai is viszhangozni sietnek a nemzet szívének ezt a lelkesült dobbanását, az ünnepélyes érzelmek kitörésének mindenütt felharsogó ezt az örömszaját, a melynek impozáns nagyszerűségét csupán annak mélysége, őszintesége, igazsága múlhatja felül.

S érezzük, hogy ebben a szent pillanatban, mely a trón lépcsőjétől le a legszegényebb pór szerény lakáig, mindenkit egyetlen érzelemben egyesít: a hazaszeretet felmagasztosító érzetében, nem kell részletesen átlapozgatnunk szent könyvünk teleirt leveleit. Mintegy lehúnyt szemeink előtt is élni s önkénytelenül megújulni látszanak annak sorai, sokszor a dicsőség szinaranyától tündöklően, máskor a pusztulás üszkeinek s a kiontott honfivérnek mocskától szennyezetten.

És megjelennek lelkiszemeink előtt a hatalmas körfutamok, a melyekben, mint minden népnek története, úgy hazánk története is, évezredes fejlődésében előrehaladt; kicsinyben a mérhetetlen világűr naprendszeréhez hasonlóan, pontosan megtévén az összetartó középpont körül a körfutást s e mellett előrehaladva szüntelen!

Megjelentek lelkiszemeink előtt Ti nagy eszmék, Ti nagy czélok, a melyek nemzeti történetünk e körfutásainál oly összetartó, szilárd középpontok voltak; a melyek mindenkor népünknek — a honért minden áldozatot kicsinylő — tiszta szívéből fakadtatok s a melyek megtanítottatok a nemzet fiait arra, hogy keblükbe mélyen bevéssett elvük ez legyen szüntelen: «A haza mindenelőtt!»

És jelentek lelkiszemeink előtt Ti, honunk történetének kimagasló, nagy Alakjai; Ti folytonosan hazát foglaló felséges szellemek, a kiknek emlékezetéhez kiapadhatatlan hálával járul az utókor, a kiknek felmagasztosító

példája kell, hogy buzdítson bennünket, gyenge utódokat;
a kik történetünk menetének megannyi irányozói voltak!

Mintha nap volna mindenik
Oly tündöklők e szellemek!
Tündöklők! Mert hisz a dicsőség
Sugár mezébe öltözködtenek!

És megtelik a szív, a lélek mondhatatlan érzelmekkel!
Megtelik a nemzetünkhöz való tartozás végtelenül édes
örömével, boldogságával! Megtelik a vágygyal, hogy nyom-
dokaiba léphessünk azoknak, a kik a haza fényrederítésére
hatni, alkotni, gyarapítani voltak boldogok! És megtelik
mindenekfölött a legtisztább hálával, a legodaadóbb
imádattal az iránt,

. . . kit a böles lángesze fel nem ér,
Csak titkon érző keble óhajtvá sejt,

az iránt, a ki előtt «ezer esztendő anyyi, mint a tegnap-
nak ő elmúlása», az iránt, a ki «védő kart» nyújtott a
nemzetnek, kit «vészek hányának»; az iránt, a ki győze-
lemmel koszorúzta honalapító őseink fegyvereit, a kinek
mérhetetlen jósága felhozta az ezredik év fényben tün-
döklő napját a nemzet egére s a kinek kiválasztott, hű-
séges magyar népe iránt való szeretete megadta nekünk
ezt a felséges ünnepet!

S agyunk minden gondolata, szívünk minden érzése
újra és újra visszatérni késztet ahhoz a szent könyvhöz,
melynek minden sorát a magyarok hatalmas Istenének
mindenható keze jegyezte fel: nemzetünk történetéhez!
Átgondolni kívánjuk újra meg újra annak fontosabb ese-
ményeit, kiválóbb pillanatait, mintha éreznők, hogy e
nagy alkotás dicséri a legjobban a nagy alkotót; mintha
éreznők, hogy ez a legszebb, a lelkünk szükségletét leg-
inkább kielégítő ima, a melylyel a Mindenségnek hatal-
mas Istenét fel kell keresnünk!

S látni véljük ihletett lelkiszemeinkkel a különböző
népvándorlások óriási árjait, a melyek anynyi vészszel
fenyegették az agg Európát s a melyeknek ezer év előtt
ide özönlött hullámai, nagy küldetésre hivatott nemzetünk
képében, egy nemes koráll-ágot ültettek át erre a szent
földre, «melyen annyiszor apáink vére folyt»; hogy az
megszilárdulván s belső, nemzetfejlesztő és nemzeterősítő
munka folytán megizmosodván: büszkén kiemelkedő szirt-
fok legyen itt, az idegen hullámok közepette, a mely
természetes védelmül szolgáljon kelet nyugtalanító, za-
jongó áramlatai ellenében a művelt nyugatnak, s majdan,
az idők hosszú sorának elmúltával, védelmet adjon a
keletnek: nyugat nemzetet bontó és államot veszélyeztető
eszméivel szemben.

Megjelen előttünk a vezérek harcziás kora, a vérrel
pecsételt szerződés, a honfoglaló harczok diadalainak —
történetünk homályán is tündöklő csillagként keresztül-

ragyogó — korszaka, a mely a nemzetnek az Árpádokat, a négy folyam és a hármás halom Kánaánját adá s örök tanúságképen maradt reánk maig, arra oktattván bennünket, hogy minden csepp vérünk a honé mindaddig

..... míg az ezüst Dunának
Nagy tükrén egy honfi-szem pihen,
Magyar lakik a parton s a hazának
Csak egy romlatlan gyermeke leszen!

Feltűnik a korszak, melyben a Turul — a honfoglalás küzdelmeiben őseinket kísérő harci-madár — elül a béke, a keresztényi szeretet olajágát hozó fehér galamb előtt, a melyben Géza vezér, fiával: Vajkkal együtt felveszi a keresztséget, hogy — mint hazánk biboros hercegprimása mondá — «a magyar nép homlokáról lecsurgó keresztvíz az erkölcsi ujjászületés fürdője» legyen, a melyben «a befogadott új vallás a társadalmi és politikai élet megizmosodásának leghatékonyabb tényezője» lett, a mely óta «Európa szívében nem idegen, nem ellenség többé a magyar» s a melyben az Árpádok harcias oroslánjai mellett feltűnik az ország czímerében az ezüst kettős kereszt!

Az első szent király az egyház fejétől nyeri az angyali koronát, a nemzetnek e mindennél féltettebben őrizett, megbecsülhetetlen kincsét és ékességét, a melynek tiszta színaranya, tündöklő drágakövei mindmegannyi jelképei a nemzet ősi erényeinek; a melyben összepontosul a nemzet egészének hatalma és dicsősége s a mely megosztotta a nemzet sorsát, a nemzet örömét és bánatát mindenkor, mert hiszen arany abroncsai: összekötő kapcsai voltak a hon területének és a hon fiainak egyaránt!

Az apostolkodó első szent király kifejleszti s megerősíti a hazában a várszerkezetet, mely a honfoglaláskor itten talált, vagy azután épült várak felhasználásával — különösen a határszéli vidékeken, — a nemzetélet megannyi fontos középpontját teremtette meg; valódi védő-várakat állított mindennek, a mi nemzeti, a mi magyar, s alapul szolgált alkotmányunk védőbástyáinak: a vármegyéknek. A kezdetben honvédelmi célra alakult ezek a szervek, jogi s alkotmányos életünk továbbfejlődése fonalán, a magyar alkotmány legfontosabb intézményeivé váltak s mint a nemzet szabad tagjainak: a koronának részeit képező nemességnek testületei, — az önkormányzati elv alapján szerveztetvén — résztvettek az állami főhatalomnak — kezdetben egymástól el nem különített — összes ágaiban: a törvényhozó, bírói és végrehajtó hatalomban egyaránt. Fenhatóságuk kiterjedt az alájuk tartozó egész vidékre, a melyre bástyáik ablakai valódi gondos őrszemek gyanánt tekintettek alá; kivételt csupán a királyok kiváltságlevellei által önállósított szabad királyi városok képezvén.

E korszak legelejét, a királyság első századának nagy részét a keresztény-ellenes visszahatás és a trónviszályok töltötték be s csak Szt. Lászlónak sikerül erős kezekkel helyreállítani a békét, a ki fiával: Könyves Kálmánnal

együtt annyi üdvös intézkedést tett a hon felvirágoztatására s különösen a felvilágosodás terjesztésére.

II. Endrének uralkodása alatt a szomorú viszonyok, melyekbe a hon közállapotai jutottak, megteremtik az «Arany-bulla» kiadásának a szükségét, megteremtven ilyenképen az európai államok legrégebb alkotmányainak egyikét; mig nem utódjának: a sajói gyász-napok után vármegyénk ősi várába menekült és itten tartózkodott, s később a hon második megalapítójává lett IV. Bélának uralkodása a legborzalmasabb pusztulás emlékezetével van feljegyezve történetünk lapjaira, a nemzetirtó tatárpusztításnak keserű emlékeivel.

És látni véljük ez idők távol ködében most romban heverő váraink virágzásának regényes korszakát s abban feltűnni látszik előttünk a magas péch-újfalusi hegyek lábainál épült régi vár, az egykori «Ujvár». Ez volt az, a melyről vármegyénk legrégebb nevét kapta, mikor még össze volt kapcsolva a Hernád partjai mellett Aba Sámuel által épített «Aba-Ujvárral», mely kapcsolatból csak Zsigmond alatt lépett ki, a mikor a honfoglalást megelőző korszakból származó s a Tárcazavölgyét oly erősen elzáró «Záros»-vártól nyerte mai elnevezését.

Látni véljük a II. Géza által alapított s későbbi királyaink s különösen IV. Béla, Róbert Károly és Nagy Lajos alatt oly magasra fejlesztett, kiváltságolt ősi városunkat: Eperjest, melynek mai nyugalma és békés haladása valóban annyi csapáson, annyi véren és hamvon lett megszerezve, hogy méltán mondhatta róla a költő:

Város! Te százszor annyit szenvedél,
Mint érdemelted s oly kevés derült
Napod vala. Harcz gyötrött és nyomor,
Vér, láng, halál, dögvész pusztíta benned
S a századok kiöntött véritől
S kisajtott könnyeitől megáradhatna
A Tárca vize, mit annyi vér zavart!

Megjelenni látszanak előttünk a hajdani Bártfának körvonalai, melyet Róbert Károly adományozott a római származású Lőrincz lovagnak s mely nagyobb és nagyobb kiváltságokkal ruháztatván fel: Nagy Lajos alatt elnyeri a pallosjogot s Zsigmond alatt a szabad királyi városok sorába lép, hogy a hazánk — műveltség tekintetében — legnevezetesebb városai közé küzdje fel magát.

Megjelen lelkiszemeink előtt a IV. Béla korában alapított Kis-Szebennek, a «Hú-Szebennek» a képe, mely különösen Zsigmond és I. Mátyás alatt nyeri kiváltságait; valamint a Sárosi várat hűségese gyermekként körül karolva tartó Nagy-Sáros, a mely — volt idő — szintén a szabad királyi városok sorába tartozott s a mely Zsigmond alatt lépett ki ezek sorából.

A XIV-ik század első esztendeje az Árpád-királyok kihaltának sötét gyászát borította a nemzet egére, a melynek borúján Róbert Károlynak és fiának: Nagy Lajosnak, a hon és városaink e legkiválóbb felvirágoz-

tatóinak, dicsőségtől fényes korszaka ragyog keresztül, kik belől rendezetté, kifelé pedig tiszteltté és hatalmassá tették a hont, melynek határait Lajos annyira kiterjeszté, hogy «ő alatta három tenger mosta a hazát».

Már az Anjouk uralma alatt befészkelni igyekezett magát a Balkánba a török s bár Hunyadi Jánostól többször vereséget szenvedtek: a várnai ütközetben alászáll honunk szerencse-csillaga, mígnem ismét felragyog az nemzetünk egén egy új, imádott király képében, az igazságos, világverő Hollós Mátyás alatt, kinek erélyes s az ellent is keblére emelő lovagias keze helyreállította a felvidéknek s ebben vármegyénknek és városainknak békéjét, melyet a cseh rablók annyira veszélyeztettek. Azokat a durva fenyegetéseket, melyeket a bártfai levéltárnak érdekes régiségeit képező levelekben olvashatunk, vad kegyetlenkedéssel megvalósítva tapasztalták szegény városaink.

A Jagellók uralkodásának rövid kora következik aztán, újabb hanyatlással a hon életében, újabb borúval a nemzet egén, mígnem a mikor «holló szárnyaival lebegett a zordon enyészet» s «pusztító erejét rád viharozta dühe» oh hazánk: feltűnik «nemzeti nagy létünk hajdani sírja: Mohács!» Eljön a kor, a melyre vonatkoztatva megszólal a költő lantjának húrjain a fájó kérdés:

Buda, Mohács, Nándornál elfutó:
Tán honom könnye vagy te nagy folyó!?

S a nagy csapás, mely Mohácsnál érte a nemzetet s letarolta a hon díszét s virágát, nem volt elég! Szapolyai és Ferdinánd trónversengései két részre tépték az országnak még fájó sebtől vérező szívét, sok küzdelmet és nyugtalanságot szerezvén vármegyénknek és városainknak is egyaránt, mígnem a nagyváradi békekötés szentesítette a honnak kétfelé szakadását s a török félhold lépett hazánk szerencse-csillaga helyére s uralkodott egünkön másfél századig.

Erre az időre esik a hitújítás korszaka is, a mely mintegy új lüktetést adott a nemzet szívébe s a mely Erdélyben csakhamar a bevett vallások egyenjogúságának kimondására vezetett, míg széles e hazában s így vármegyénkben s különösen Bártfán, erős lendületet adott a nemzet szellemi életének. És ehhez fűződik a legszorosabbban az a kor, a mely a bécsi és a linczi békekötéseket is megteremtette, a melyben, Bocskay, Báthory, Bethlen, Rákóczy, Wesselényi és Tököly nagy alakjaival, a szabadsági törekvések hullámai ragadták magukkal ellenállhatatlanul a honfiak szívét, a melyben keserves vallásháborúk tartották állandóan nyugtalanságban a hont s különösen annak felvidéki vármegyéit és városait. Ebben a korszakban, a melyről oly sokat regélnek váraink és városaink ódon falai s földjük véráztatott rögei és a melyről susognak az egykori zborói «száz hárs» levelei, — ebben a korszakban, Bethlen alatt, rövid időre, Eperjesre került

hazánk szentséges koronája, — I. Rákóczy György itten kötötte meg a békét Ferdinánddal, — emlékezetes kassai gyűlésükben a felvidéki rendek az eperjesi Collegiumnak felállítását határozták el, mígnem a század utolsóelőtti tizede, Buda visszafoglalásával is, meghozta az ozmán uralom alól való felszabadulás édes örömét.

A század végén, — éppen abban a szomorú esztendőben, a melyre a Caraffa kegyetlenkedései által Eperjesen megteremtett vérfürdő gyászos emlékezete esik, — alkotmányos életünk egyik legfontosabb eseménye ment végbe, az, a melylyel a nemzet törvénybe igtatta a Habsburgház férfi-ágának örökösödését a magyar trónon.

A XVIII. századdal kezdődik az a kor, a melyet méltán lehet II. Rákóczy Ferencz nagy nevével nevezni, a «Hazáért és Szabadságért!» elvnek dicsőséges korszaka, mely — különösen szebeni-, orkutai- és eperjesi diadalaival — annyira összefügg vármegyénk múltjával, történetével! A nagy-sárosi kastélyban történt elfogatástól kezdve sok fontos esemény játszódott le itt vármegyénk völgyein és bércein, a melyeken itt lobogtak — ma is drágra kincs gyanánt őrizett — tiszta lobogói, a melyeken itt zendült az indulók leglelkesebbje, az, melyre oly szépen mondja a költő:

E dal a lelkesülés hymnusa,
 E dal a harcz, e dal a győzelem,
 A diadalmak büszke éneke,
 A melyre tűzben áll a honfi-szív,
 A melyre könnyben úszik honfi-szem
 S kard zördülése, dob pergése közt
 Csatára kel honáért, a mi él! . . .

A zászlókra írt s az indulók lelkes akkordjaiban kifejezett törekvéseknek célját meghozta a szatmári békekötés s a felkelés vezére, az elvhű fejedelem, kinek «életfolyamata legtalálóbban egy tragédiához hasonlítható», rodostói számkivetésében fejezte be életét, ott, hol

. . . a tenger dörgő hab-csapása
 Zúg, miként egy nemzet zokogása,
 S míg a partra dördül: mintha benne
 Hős Rákóczy indulója zengne! . . .

A század első felében létrejött alkotmányunk nagy alaptörvénye: a *pragmatica sanctio*, mely a trónörökösödést az uralkodóház leány-ágára is kiterjeszti s a «feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul» való birás elvének kimondása mellett, szorosra fűzte a természetes kapcsolatot hazánk s az osztrák örökös tartományok között, megteremtette azt az alapot, a melyen csaknem másfél század múlva a kiegyezés létesülhetett s létet adott a nagy királynő: Mária Terézia uralkodásának, mely uralkodása volt a «*Vitam et sanguinem! Moriamur pro rege nostro!*» nagyszerű elvének, annak az elvnek, a mely élénk viszhangra talált itten is a vármegyében s viszhangjaként ezredek keltek és léptek a harczba a trón védelmére!

Es megjött az a hatalmas égháború, mely a század

végén a Franciaország egére hosszú időn keresztül torlódott sötét felhőkből zúdult alá s megrázta az egész Európát. A nagy eszmék, melyek az elavult intézményeket leromboló megannyi gyújtó villámok valának: lángsugaraikkal bevilágították világrészünk összes államait s bevilágították szeretett hazánk egét is.

«Reform!» Ez volt a jelszó a politikai s a társadalmi élet terén egyaránt!

«Reform!» E szót választotta kiváló műve címéül az újjáébredés korszakának egyik legfőbb apostola: a legnagyobb magyar, a «Magyarország nem volt, hanem lesz!» elvének halhatatlan hirdetője, a nemzet szellemi életének e valóságos honalapítója!

S a reformtörekvések, különösen Kossuth Lajos lánglelkének gyújtó hatása alatt, megteremtették az 1848-as nagy napok vívmányait, mikor márczius idusával beköszöntött a nemzet-élet tavasza, melynek éltető, melegítő napja felolvasztotta az azt lenyűgző jégpánczélokot s a szabadság, egyenlőség és testvériség nagy elveit igtatta belé népünk szívébe s törvénykönyvünk lapjaira. Eljött a mesés kor, a «Talpra magyar!» felséges korszaka, melyben megértették «a haza bölcsé»-nek azokat a szavait, hogy «a polgári szabadság oly kincs, a mely nem fogy, nem gyöngül, ha mások is polgári szabadságot nyernek» s hogy «szabadság nélkül állandó boldogság nem lehet!» s a melyben az első független, felelős magyar ministerium kinevezésével a felbuzdult nemzet-életnek új folyama indult meg.

Oh szálljatok napok, múltatok évek, tünetek századok: ezt a korszakot magyar el nem felejtheti soha!

És ez a hatalmas folyam ellenállhatatlan erővel indult meg. Oly erővel, melyet a később előtte emelkedett akadályok csak fokozni voltak képesek! . . . S ha a «névtelen hősök»-nek ez örökké dicső korszakában — melyről a Branyiszko ormairól szerte szálló szellő is oly sokat regél — a túláradt folyam habjai közé forró honfi-vér vegyült: a benne ekkor megnyilatkozott őserőt, a nemzet-életet fellendülésének mindég éltető tiszta forrásait elfojtani többé nem lehetett és nem is lehet soha!

De ezt elfojtani nem is kell többé és nem is szabad!

Nincsen már sajnálatos félreértés az államot alkotó tényezők között! Ezeknek nincsenek egymással ellentétes céljaik!

Századunk 60-as éveinek elején ismét új korszak derült a magyarra, — a nemzeti fejlődés biztos alapjainak lerakására hivatott nagy korszak!

A jogfolytonosság alapelveinek kimondása mellett új életre ébredt régi alkotmányunk s Deák és Andrássy teremtő kezeinek közremunkálásával, a *pragmatica sanctio* alapján, létrejött a kiegyezés nagy műve!

És feltűnik századunk, sőt évezredünk történetének valóban nagy alakja: a legalkotmányosabb, a fenkölt lel-

kületű, dicső király, Szent István koronájának legméltóbb viselője, a ki egész nagy szívét és lelkét feltárva a nemzet védőangyalának : felséges királyasszonyunknak örökké meghálálhatatlan, üdvös befolyása előtt is, rendíthetetlen bizalommal nemzetünk «ősi erényében», kimondotta azt a hatalmas ígét, a melyet nemcsak felséges ajakán hirdetett, de nagy szívének minden érzésével érezett s nagy lelkének minden fényes fejedelmi tehetségeivel megvalósítani igyekezett, azt, hogy : «Boldog fejedelme csak boldog hazának lehet!» S alkotmányunk története nem ismert királyt, ki az eskü szentségét, melyet alkotmányunkra tett, jobban ismerte és jobban becsülte volna ! Benne és általa megvalósult a korszak, a mely ugyanazt a vérkeringést képes belevarázsolni a király és nemzet egygyéforrott szívébe, a mely teljesen egygyé teszi, teljesen összeolvastja a királynak és a nemzetnek minden örömét és minden bánatát ! Megvalósult a korszak ismét, a melyben méltán elénekelheti a költő azt, hogy :

A legelső magyar ember a király !
 Érte minden honfi karja készen áll !
 Lelje népe boldogságán örömét,
 Hír, szerencse koszorúzza szent fejét !

És elközelgett a korszak, a modern fejlődés korszaka !

A vén Európának ez örökké ifjú szíve: Hazánk — új élettől pezsdül az ezredik évfordulón s a világ nemzetei jóindulattal, örömmel hallgatják e nemes szív dobbanásait ! Elközelgett a korszak, a melyben a nemzet-élet mozgató, hatalmas eszméi tisztult alakban tértek vissza és uralkodókká váltak ; a melyben a nemzeti haladás védelmére nincs többé szükség bástyákra és kőfalakra ! Át vannak azok adva a csendes enyészetnek s csak a kegyeletes emlékek örökzöld borostyánja díszlik felettük !

Nem kellene többé választófalak a nemzet tagjai közé ! Azt kell, azt szabad keresnünk csupán, a mi egygyéolvast, a mi összetart, a mi erősít. A melegen érező s a hon javát munkáló honfi-szívekből kell felépítenünk drága hazánk erőseit ! — s ekkor a szabadságnak és egyenlőségnek, melyet a lelkiismeret terén is évezredünk utolsó évei igtattak törvénykönyvünk lapjaira, meg lesznek a maguk áldásai s nemes büszkeséggel, törhetetlen bizalommal, szilárd reménnyel léphetjük át az új ezredévnek küszöbét !

Ezer év ! . . .

Oh, ha visszagondolunk Reád, mely elmúltál, óh, ha előre gondolunk Reád, mely következel : minden, de minden esemény, mely lelkiszemeink előtt elvonul s minden, de minden remény, mely édes biztatással tölti el kebleinket, csak felmutat oda, a magas Ég felé, oda, nemzetünk sorsának intézője : a magyarok hatalmas Istene felé, kinek mindenható keze egy intésére «nemzetek lesznek s nemzetek vesznek !»

Add, óh add magyarok hatalmas Istene, kinek jószágából «él magyar, áll Buda még», hogy a következő új

ezredévek újabb és újabb haladásnak legyenek tanúi ; add, hogy nemzetünk, világrészünk kulturájának ez annyira önzetlen, buzgó előharczosa, nagy, hatalmas, szeretett és becsült legyen mindenkoron ! Add magyarok hatalmas Istene, hogy ezeréves dicső alkotmányunk szent legyen mindenki előtt, a kik annak megtartására hivatva vannak s hogy alkotmányunk kiváló szervei : az önkormányzatok, mindenkor egynek tekintsék a hon érdekét saját érdekeikkel !

Add bőséges áldásodat ez ősi, nemes vármegyére s annak minden községére s lakójára egyaránt ! Add, hogy a II. Mátyás királyunk által adományozott megye-czímer e vármegye állapotát jelképezze szüntelen ! Add, hogy folyamaink termékeny talajon futván keresztül : népünk boldogságáról beszélhessenek a messze távolban is ; add, hogy oly tisztán, oly felhőtlenül borulhasson az ég vármegyénk felett, mint a milyen czímer-paizsunk égszínkép mezője s add, hogy czímerünkben az önmagát megkoronázó angyal-alak e vármegye hű fiainak jelképe legyen mindenkor, a kik dicső elődeikhez híven, a honfiúi erények tiszta koronájával koronázzák meg önmagukat !

Adj, óh adj minél több fényt honunk szentséges koronájára ! Adj, óh adj minél több áldást, minél több dicsőséget annak felkent viselőire, az imádatos szeretettel övezett nagy királyra és királynérra ! Hatalmas kezed legyen vezetők, legyen gyámolítók szüntelen !

«Isten áldd meg a magyart !»

Főispán Ó Méltósága záró szavaiban, a midőn ezen magasztos szép ünnepély oly lélekemelő módon véget ért, az új ezredév küszöbén az Ég áldását kérve hazánk s különösen ezen vármegye közönségének felvirágzására s jövőendő boldogságára, meleg köszönetet mond a vármegyei bizottság tagjai, hatóságok, testületek s a mai ünnepély díszét emelő hölgyközönségnek szives megjelenésükért,

s ezzel a díszközgyűlést az emelkedett hangulatban lévő közönség lelkes éljenzése közben befejezettek nyilvánítja.

Kelt mint fent.

Feljegyzette s kiadta:

TAHY JÓZSEF, s. k.

vm. főjegyző.

Felolvastatott, a megállapodásokhoz képest vezetettnek találtatván, hitelesített.

Kelt Sárosvármegye törvényhatósági bizottságának EPERJESÉN, 1896. évi május hó 12-én tartott hitelesítő közgyűléséből.

SZMRECSÁNYI JENŐ, s. k.

főispán.

